

ANIȘOARA BĂBĂLĂU

ANIȘOARA BĂBĂLĂU

DREPT FINANCIAR

(ediție revizuită)

**Editura Universitaria
Craiova, 2017**

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Ștefan Scurtu
Conf. univ. dr. Vasile Ciuvăț

Copyright © 2017 Universitaria
Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

La editarea lucrării s-a folosit legislația în vigoare până la data de 01.10.2017.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BĂBĂLĂU, ANIȘOARA

Drept financiar / Anișoara Băbălău. - Ed. rev.. - Craiova :
Universitaria, 2017

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1273-0

CAPITOLUL I

NOȚIUNI GENERALE PRIVIND FINANȚELE PUBLICE ȘI SISTEMUL ȘTIINȚELOR JURIDICE

Secțiunea 1 Conceptul de drept

Omul ca ființă socială a trăit întotdeauna într-o colectivitate în care se formează în funcție de anumite situații, de norme de conduită de la cele mai simple până la cele mai complexe, determinate de nevoile dezvoltării sociale.

Astfel, încă de la apariția primelor colectivități umane s-a simțit nevoia instituirii unor reguli de conduită, norme, obiceiuri fără de care conviețuirea nu ar fi fost posibilă. La început, respectarea acestora era asigurată de *șeful familiei*, apoi, pe măsura organizării comunităților umane în ginți sau triburi, de *șefii acestora*, direct sau împreună cu sfatul bătrânilor.

Evoluția organizării sociale a colectivităților a *reclamat* constituirea unui organism distinct care să asigure respectarea normelor de conduită între membrii colectivităților. Acest organism, distinct de colectivitatea respectivă, s-a numit pe rând *cetate* (*civitas polis*), apoi *republică* sau *imperiu*, iar cu timpul a căpătat denumirea de *stat*¹. Astfel, evoluția societății umane a confirmat dictonul *ubi societas, ibi ius* (unde este societate, acolo este și drept).

Dreptul, în general, este un ansamblu de reguli asigurate și garantate de către stat, care au ca scop organizarea și disciplinarea comportamentului uman în principalele relații din societate, într-un climat specific manifestării coexistenței libertăților, apărării drepturilor esențiale ale omului și justiției sociale².

¹ **Ioan Ceterchi, Ion Craiovan**, *Introducere în teoria generală a dreptului*, Editura ALL, București, 1993, p. 5 și urm.

² **Nicolae Popa**, *Teoria generală a dreptului*, Editura Actami, București, 1996, p. 97.

Regulile și normele juridice chemate să disciplineze comportamentul uman au constituit din vechime obiect de reflecție, analiză și cercetare pentru gândirea umană.

Din punct de vedere terminologic, termenul *drept*³ derivă din latinescul *directus*, în înțelesul de direct, rectiliniu. În limbajul juridic românesc, termenul drept este utilizat cu două înțelesuri: un prim sens este cel de *drept obiectiv*, iar cel de-al doilea sens este denumit *drept subiectiv*.

Dreptul obiectiv constă în "totalitatea normelor juridice edictate sau sancționate de stat prin organul legiuitor dintr-o etapă dată"⁴.

Dreptul subiectiv reprezintă facultatea prerogativă, îndrituirea (adică dreptul) recunoscut unei persoane fizice sau juridice în temeiul unei norme juridice, pe care îl folosește și exercită nemijlocit⁵.

Evident că drepturile subiective sunt organic legate de dreptul obiectiv, neputând fi concepute dacă nu sunt prevăzute în normele juridice. Dar și dreptul obiectiv ar rămâne fără sens dacă prevederile normelor sale nu s-ar realiza prin drepturi subiective, în relațiile interumane.

Dreptul, așadar, este dat de un ansamblu de reguli de conduită și norme destinate a influența și, uneori, determina comportamentul oamenilor în societate, stabilind drepturi și obligații a căror respectare este asigurată, la nevoie, de forța de constrângere a statului.

Secțiunea 2 Sistemul științelor juridice

Din timpuri care se pierd în negura vremurilor, dreptul a constituit obiect de analiză și cercetare pentru gândirea umană. Astfel de preocupări întâlnim, în antichitate la *Platon* și *Aristotel*, apoi în epoca medievală la *Toma D'Aquino*, *Hugo Gotius*, *Jean Bodin*, *J. Looke*, *Montesquieu*, *J. J. Rousseau*, *Kant*, *Hegel* etc.

³ și corespondentul său în alte limbi - droit, diritto, Recht etc.

⁴ **Ion Dogaru**, *Elemente de teoria generală a dreptului*, Editura Oltenia, Craiova, 1994, p. 8.

⁵ **Ion Ceterchi, Ion Craiovan**, *Op. cit.*, p. 15.

Concomitent cu demersurile lor filosofice, dreptul a fost studiat și de juriști, nevoiți să găsească răspunsuri la problemele ridicate de aplicarea sa. S-au remarcat, în mod deosebit pe lângă Cicero, jurisconșulții romani Gaius, Ulpian, Papinian și alții, iar în perioada medievală *glossatorii*, care prin elevii și urmașii lor au contribuit la renașterea dreptului roman în școlile juridice din Anglia și Franța.

Științele juridice fac parte din categoria *științelor sociale*, în opoziție cu științele naturii, care au ca obiect de studiu natura, cum ar fi fizica, chimia, biologia etc.

Științele juridice le includem în categoria științelor sociale întrucât dreptul este un fenomen social, un produs al vieții în societate⁶, iar obiectul lor de studiu nu este o creație a naturii, ci a inteligenței și voinței umane, un fenomen cultural și nu natural⁷.

Obiectul științelor juridice îl constituie, așadar, studierea dreptului, fenomenului juridic în toată complexitatea sa, a ordinii de drept în societate ș.a.

Ca urmare a creșterii importanței dreptului în viața internă și internațională a societății, știința juridică a cunoscut și ea o dezvoltare impresionantă în epoca contemporană. Ca urmare, numărul disciplinelor juridice s-a mărit și diversificat, au apărut *noi ramuri și subramuri*, unele cu caracter pur juridic, altele cu caracter auxiliar sau mixt. Complexitatea fenomenului juridic îndeamnă la sporirea achizițiilor dreptului din perspective multiple, întrucât unitatea științei se manifestă în diversitate, iar știința dreptului se întemeiază pe conexiuni deloc negliabile⁸.

Dreptul este un sistem complex, iar ansamblul disciplinelor sale se constituie într-un *sistem al științelor juridice*, în cadrul căruia se disting trei grupe, în funcție de sfera și modul de abordare a studiului dreptului, și anume⁹:

- a) *științele juridice teoretice (globale)*;
- b) *științele juridice istorice*;
- c) *științele juridice de ramură*.

⁶ **I. Dogaru, D. C. Dănișor, Gh. Dănișor**, *Teoria generală a dreptului*, Themis, 2000, p. 9.

⁷ Ibidem.

⁸ **Constantin Belu**, *Sociologie juridică*, Editura Vertical, Craiova, p. 1.

⁹ **Ioan Ceterchi, Ion Craiovan**, *Op. cit.*, p. 9.

Din prima grupă face parte disciplina "teoria generală a dreptului", care își propune să cerceteze sistemul juridic în ansamblu pentru a-i desprinde trăsăturile și a le aplica cercetării particulare¹⁰.

Pentru aceasta nu se poate rezuma la a fi doar o sinteză a cunoștințelor de ramură, ci trebuie să dea dovadă de coerență, pentru că numai așa științele juridice se pot constitui în sistem.

Teoria generală a dreptului, reprezintă din punct de vedere epistemologic, o știință fundamentală (de sinteză), iar din punct de vedere practic servește nemijlocit procesului de elaborare și aplicare a dreptului.

Științele juridice istorice, așa cum arată și denumirea lor, se ocupă de apariția și evoluția dreptului, adică de studiul istoric al acestuia.

Cercetarea istorică a dreptului, în ansamblul său, de pe teritoriul țării noastre constituie obiectul de studiu al disciplinei "Istoria dreptului românesc".

În ceea ce privește *științele juridice de ramură* acestea s-au constituit pe măsura dezvoltării complexe a vieții sociale și a reglementărilor juridice care s-au impus în acest domeniu.

Științele juridice propriu-zise se ocupă, în general, fiecare de studiul unei ramuri de drept. Astfel, științei dreptului civil îi corespunde dreptul civil, științei dreptului constituțional - dreptul constituțional, științei dreptului penal - dreptul penal, științei dreptului financiar - dreptul financiar. Studiul dreptului internațional face obiectul științei dreptului internațional.

În limbajul uzual nu se folosește, de obicei terminologia completă (de exemplu, știința dreptului financiar), ci aceea a ramurii - drept financiar, drept civil, drept penal etc. pentru a desemna disciplina științifică respectivă.

Potrivit profesorului Ioan Gliga¹¹, "știința dreptului financiar public este ansamblul sistematic al ideilor, teoriilor și celorlalte cunoștințe despre reglementările juridice referitoare la componentele structurale ale finanțelor publice". Astfel, obiectul științei dreptului financiar îl constituie reglementările juridice privind bugetul public

¹⁰ Conceptele, principiile și categoriile create de teorie sunt folosite de toate celelalte discipline.

¹¹ **Ioan Gliga**, *Drept financiar public*, Editura ALL, București, 1994, p. 40.

național și procedura bugetară, veniturile bugetare, cheltuielile publice și bugetare, datoria publică, controlul financiar, realizarea creanțelor bugetare etc.

Conceptele, teoriile, principiile și legitățile care stau la baza științei dreptului financiar se află în strânsă legătură cu teoria generală a dreptului și cu celelalte științe juridice de ramură¹².

Analiza fenomenului juridic în complexitatea sa implică și contribuția unor științe de graniță, interdisciplinare, considerate ca auxiliare științelor juridice, cum ar fi: criminologia, criminalistica, medicina legală, psihologia judiciară, sociologia juridică, informatica juridică ș.a.

În condițiile trecerii la economia de piață și creării statului de drept, științele juridice din România (fie ele istorice, teoretice sau de ramură) trebuie să-și intensifice procesul necesar de interrelaționare și transfer de concepte, tehnici și metode de la alte științe¹³, cum ar fi, medicina, sociologia, psihologia, economia ș.a.

Științele auxiliare dreptului, prin folosirea unor mijloace specifice altor științe au un rol important în practică, prin sprijinirea organelor implicate în activitatea juridică, în vederea rezolvării diverselor spețe, care apar în diferite ipostaze¹⁴.

Pe de altă parte, "înțelegerea dreptului, care condiționează cunoașterea sa implică recurgerea la științe auxiliare dreptului. Fără îndoială, acestea nu au doar o virtute documentară, nici doar cognitivă. Ele țintesc mult mai departe, spre viitor, în sensul ameliorării dreptului. Rămâne ca înainte de a schimba, dacă este cazul, ordinea lucrurilor vieții juridice, să o înțelegem bine"¹⁵.

¹² Legătura dreptului financiar cu celelalte ramuri de drept va fi analizată într-o secțiune ulterioară.

¹³ **Constantin Belu**, *Op. cit.*, p. 1.

¹⁴ De exemplu, medicina legală intervine în viața dreptului mai ales sub forma expertizelor medicale: în dreptul penal - pentru constatarea infracțiunilor contra vieții și integrității fizice, în dreptul familiei - pentru rezolvarea unor probleme privind filiația etc.

¹⁵ **Fr. Terré**, *Introduction générale au droit*, citat după **I. Dogaru, D. C. Dănișor, Gh. Dănișor**, *Teoria generală a dreptului*, Themis, 2000, p. 20.

Secțiunea 3

Apariția și evoluția istorică a finanțelor publice și a dreptului financiar

3.1. Apariția finanțelor publice

Apariția finanțelor publice este strâns legată de *aparitia statului și dezvoltarea relațiilor marfă-bani*, care au permis formarea și utilizarea resurselor sub formă bănească¹⁶.

De la apariția primelor elemente de finanțe - sfârșitul orânduirii comunei primitive și începutul orânduirii sclavagiste - și până în prezent, finanțele au fost o componentă a sistemului relațiilor economice.

În orânduirea comunei primitive nu au existat condiții propice pentru apariția finanțelor, deoarece organizarea socială în forma sa arhaică nu impunea nevoia existenței unui organ permanent de administrare a treburilor obștei, precum și a unei forțe publice de constrângere. De asemenea, economia a avut un caracter predominant natural, mai ales până la apariția diviziunii sociale a muncii.

Dezvoltarea și diversificarea producției de mărfuri au determinat creșterea productivității și intensificarea schimburilor, care, în final, au avut ca efect acumulări peste nevoile curente și implicit a condus la apariția proprietății private. Inegalitatea de avere, la rândul său, a generat scindarea societății în clase sociale, ale căror interese diferite reclamă nevoia existenței unor instituții permanente, care să apere și să garanteze starea de fapt nou apărută, constituind începutul *organizării statale*¹⁷.

Astfel, apariția statului coincide cu primele stadii de dezvoltare a *societății sclavagiste*, în care proprietatea privată și interesele celor care o dețin sunt apărute prin organele sale.

În Dacia, relațiile sclavagiste au apărut încă din prima jumătate a sec. I î.e.n., dar în forma lor clasică s-au dezvoltat abia după cucerirea romană.

Pe țărmul Pontului Euxin (Mării Negre), relațiile sclavagiste au apărut încă din sec. VII î.e.n.

¹⁶ Vasile Ciuvăț, Anișoara Băbălău, *Drept financiar*, Editura Universitaria, Craiova, 2001, p. 16.

¹⁷ Idem, p. 17.